

9. Копейцева Л.П., Галак Я.О. Сучасні тенденції інтерпретації творчості І.Франка у літературознавстві та дидактиці // Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. праць / відп. ред. О.Г. Хомчак. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2016. Вип. 6. С. 234–237.

10. Левченко Г. Модерністичне розхитування світу у романі І. Франка «Перехресні стежки». *Україна і спадщина, національна свідомість, державність*. 2018. Вип. 112. С. 66–73.

11. Легкий М. Роман Івана Франка «Петрії і Добошуки»: поетика, естетика, рецепція в критиці // Українське літературознавство. 2015. Вип. 79. С. 6–18.

12. Наєнко М. Іван Франко: тяжіння до модернізму. К. : Академвидав, 2006. 96 с.

13. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 31. Літературно-критичні праці. К. : Наук. думка, 1981. 594 с.

Копейцева Л.П.

кандидат філологічних наук

доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Ставицька К.В.

студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ХУДОЖНЬОГО МОДЕЛЮВАННЯ СВІТУ ЛІНИ КОСТЕНКО

Анотація. У статті охарактеризовано філософську концепцію художнього моделювання світу лірики Ліни Костенко. Велику увагу зосереджено на домінантних ознаках художнього дискурсу мисткині, який надає тексту динамічності, експресивності, емоційної виразності.

Ключові слова: поетичний дискурс, філософська концепція, емоційна виразність, художнє моделювання світу.

Постановка проблеми. Ліна Костенко є знаковою постаттю, глибоко сучасною українською поетесою, надзвичайним надбанням ментального простору етико-естетичних пріоритетів. Письменниця у своїх творах майстерно переосмислює історичну добу українського суспільства та вносить неоціненний вклад у відновлення національної мистецької спадщини, самоідентифікації української нації, збереження її культурних надбань та вікових традицій.

Літературознавці протягом останніх десятиріч не випускають з поля своєї уваги постать Ліни Костенко та її творчий доробок. Серед дослідників можна виокремити таких вчених – М. Жулинський, Є. Гуцало, Л. Краснова, А. Макаров, Г. Клочек., Л. Тарнашинська, Л. Таран, В. Харкун та інші. Проте художнє моделювання світу поетеси видається нам особливо репрезентативним і потребує нового осмислення.

Метою статті є дослідження особливостей філософського дискурсу лірики Ліни Костенко.

У контексті сучасного вітчизняного літературознавства актуальною є потреба всебічного аналізу літератури ХХ–ХХІ століття, в тому числі й літератури шістдесятників, яка, на думку Л. Костенко, несла «високовольтну лінію духу» [5, с. 3].

Ліна Костенко – провідний автор, поет, співець українського слова. Творчість цієї неймовірної мисткині, на думку вітчизняних та зарубіжних літературознавців, це небувале явище, вагомий внесок у розвиток, як української, так і світової літератури, яку неможливо переоцінити. І. Дзюба, вітчизняний літературознавець писав про високу громадянську позицію письменниці та вимогливість до себе: «Ліна Костенко привчила свого читача ждати від неї тільки чогось надзвичайного. Великої культурної події. І саму себе «привчила» до такої орієнтації в українському літературному часопросторі» [2, с. 211].

Про час «антракту» та повернення письменниці до літературної творчості літературознавці писали: «Ліна Костенко – поетка, «завелика для капканів», своїм поверненням збудує інтелектуальний простір в Україні, привертаючи увагу громадськості до складних соціокультурних проблем, які в художньому мисленні проектуються на апокаліптичні тенденції» [2, с. 234]. То ж цілком очевидно, що Л. Костенко дуже тонко відчуває та помічає конфлікти навколишньої дійсності, прагнучи утвердити гармонію в соціальному середовищі – в людських стосунках. Тому її творчість перейнята внутрішнім драматизмом, дещо трагедійним характером світовідчуття, зображеною саме конфліктністю думки. Л. Тарнашинська писала: «Покликання поета – не тлумачити, не з'ясовувати, а передавати в слові своє відчуття часу, його ритм, а його аромат, так само, як не взаємообумовленість того, що ми звемо минулим, торішнім та майбутнім» [10, с. 44]. І дійсно, поезія Л. Костенко відтворює плинність часу, кожної миті, яку вона благословляє: *«Звичайна мить / Звичайна хата з комином / На росах і дощах // Настоящий бузок / Оця реальна мить / Вже завтра буде спомином, / А післязавтра – казкою казок»* [4, с. 78].

Погодимось, що її вірші – це щоденний поетичний зріз буденного життя, філософське осмислення часу й простору в їхній єдності. Твердженням цього є

висловлювання письменника Є. Гуцала про Л. Костенко: вона «перебуває у творчому світі, й так само часто певна подія нинішнього дня в її сприйнятті та під її пером виглядає не локально й самодостатньо, не ізольовано, а пропонується в єдиному потоці світової історії, сповнюється масштабності й значення історичного» [1, с. 23].

Л. Костенко філософськи сконденсувала свої колізії між сучасною культурою, даючи відповідь І. Дзюбі, який написав, що вона жила в «координатах своєї незалежності» [2]. Поетеса не проти і сьогодні повернутися назад у ці координати.

Письменниця філософськи осмислює зміст життєвих проблем, розкриває найсуттєвіші почуття людини, її неповторність і складність, суперечливість і красу. У її ліриці домінують мотиви Великої Вітчизняної війни, роздуми про важливість творчої праці, бажання залишити по собі добру пам'ять, любити людей і природу, берегти їх. Тому слушними будуть зауваження Л. Копейцевої, що вагоме значення має дослідження образу автора та авторської позиції, оскільки в творі немає жодного елемента, який не пройшов би крізь призму авторської свідомості [3, с. 168]. Наприклад, після прочитання поезії Л. Костенко «Життя іде і все без коректур» риторичним для читачів є питання: «Чи можна змінити своє життя?». Звичайно, єдиної відповіді ми не знайдемо, хтось говорить, що в житті нічого змінити не можна, інші – що все попереду, і можна кілька разів змінювати – професію, роботу, дружину, намагаючись покращити попередній «варіант» свого життя. Але насправді, поетеса говорила, що життя єдине, і потрібно жити гідно, адже якщо схибити, то вже назавжди [10, с. 29].

Катастрофічно в художньому світі Ліни Костенко сприймається теперішнє життя – як абсурд, за лаштунками якого розгортається цивілізаційна трагедія: «*Прогавили, прогледіли, / і хочеться на Марс. / Це сталася трагедія, / а ви зіграли фарс*» [4, с. 211]. Порив як відображення стадії інтуїтивного пізнання, сфери несвідомого є тим самим станом відчуття цілісності, повноти й порівнюється з любов'ю, де екзистенціальне трактування останньої полягає в об'єднанні роз'єднаних частинок у масштабніших, глобальніших вимірах. Той найяскравіший момент кохання перетворюється на мить дотику до Всесвіту. Л. Костенко у своєму художньому світі віднайшла нові грані феномену любові. Поетеса відвела коханню роль абсолютності, надії на духовне безсмертя («Божевілля моє, божемилля...», «Сади стояли в білому наливі»). Це явище зіткане із суперечностей, що має різні міри вияву. Це як найвище піднесення, так і ледь дихаючий стан. Любов для Ліни Костенко не набуває фізичності, це духовна, трансцендентна, нескінченна, містична гавань.

На думку А. Макарова, «у своїх віршах вона й справді промовляє – від імені болю» [8, с. 25]. Актуальними на сьогодні залишаються проблеми, порушені письменницею в 60-х рр. ХХ ст. Погодимось з думкою сучасної дослідниці Л. Краснової що в поетичному дискурсі письменниці «спостерігається її чутливе ставлення до дисонансів, болісне їх сприйняття, їх різкий осуд» [6, с. 47]. Поезія Л. Костенко несе потужну інтелектуальну напругу, а раціоналізм її поетичного мислення – це її власний моральний кодекс, що ніколи не зрадить і не обдурить читача.

У творчості Ліни Костенко наявні три парадигми взаємодії людини з природою, в чому і виявляється її найвища сутність буття. Спілкування людини з природою повинно супроводжувати її протягом всього життя, впливаючи на її становлення як духовної істоти. Саме рівноправність двох світів вбачається поетесою як найвища сутність людського буття. На думку поетеси, відчужена від природи людина виявляється відчуженою і від самої себе.

Червоною ниткою крізь поетичну збірку «Річка Геракліта» проходить тема Чорнобиля. Ліна Костенко пережила його серцем, по-філософськи осмисливши грань між Життям і Смертю: *«Ліси хриплять застуджено, як бронхи. У Зоні тиша. Тиша гробова. Лиш мілітарним привидом епохи «Чорнобиль-2» над лісом пролива»* [4, с. 198]. На думку О. Пахльовської, доньки Л. Костенко, поетична збірка «Річка Геракліта» синтезує «Естетику і Свободу як два виміри Поета».

Поетеса часто ніби переносить трагічну історію інших народів на національну долю свого рідного, що надає творам притчевого характеру. Саме притчевість і виступає однією з найголовніших ознак філософської поезії.

Особливо вражає її щирість висловленої думки, емоційність слова, за допомогою яких розкривається людська душа. І саме над нею найчастіше замислюється письменниця, її хвилює те, що спотворює душу, що знищує життя: *«Не так страшна та річка Лета, / Не так цензура та гірка, / Як самознищення поета / Брехнею власного рядка»* [4, с. 112].

У багатьох віршах поетеси в основі лежить конфлікт між думкою й почуттями. Глибиною філософських розмислів письменниці сповнені поезії «Я дуже тяжко Вами відболіла», «Я кину все. Я вірю в кілометри», «Це не чудо, це чад...». Глибинною основою людського життя за Л. Костенко є емоції. Саме у цьому приховується той фундаментальний зв'язок із природою, світом, людьми і космосом. І саме ці почуття береже сама природа, яка непідвладна скептичному людському розуму, який часто перетворює одвічну гармонію на безликий хаос. Саме так виникає внутрішній конфлікт розуму й серця. У цьому ж ракурсі поезія письменниці з'єднує в собі різні моменти людського буття. Визначальні лірико-філософські рефлексії поетеси несуть мотив

проминальності, незважаючи на те, що поетеса змальовує і час вічний і незалежний від людини («Мені відкрилась істина печальна...»), «Нехай підождуть невідкладні справи», «Життя іде без коректур», «І засміялась провесінь: – Пора!».

Саме таке загострене відчуття плину часу, його невпинний рух, намагання хоч якось зупинити свою проминальність спонукають авторку до протиставлення з аксіологічними акцентами. Л. Костенко переконана, що справжні цінності залишаються поза часом, а їх мірило – вічність. Час у художньо-філософському баченні письменниці перетікає у вічність, а життя вміщується в одну мить. Ніби ненароком відбувається сутнісне перетікання минулого в теперішнє і майбутнє. Концепт часу осмислюється й у тих творах, де хронософські мотиви органічно поєднуються із натурфілософськими, культурософськими, історіософськими, морально-філософськими тощо. Це доводять зв'язки між міфологією та літературою, що сприяє осмисленню неперехідних цінностей і так званих законів вічності.

Наскрізною думкою Ліни Костенко стали рядки з поезії «Прочитай золоті манускрипти, подивися у вічі вікам...» [4, с. 256], які є ознакою програмної формули історіософського мислення поетеси та нашого генетичного світомислення. Саме в прихованих глибинах підсвідомості митця, в культурно-генетичних архетипах міститься цінна інформація, яка надає художньому образу трансцендентної новизни.

Ліна Костенко – поетеса, яка створила власну філософську інтелектуальну лірику, її художня настанова на осмислення сутнісних проблем часу і простору приводить до усвідомлення історичної пам'яті як основи якісного людського буття. Крім того, лірика поетеси відображає неабияку самобутність, де художньо осмислено загальнолюдські цінності.

Література

1. Гуцало Є. Ліна Костенко: [Про неї та вірші]. У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Барабаш С. Філософія осягнення світу: про лірику Ліни Костенко // Дзвін. 2003. С. 23–24.

2. Дзюба І. Костенко Ліна Василівна // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І.М. Дзюба [та ін.]. К., 2016. 344 с.

3. Копейцева Л.П. Проблема автора та авторської позиції в сучасному літературознавстві // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія: літературознавство. Вип. 2 (58). Харків : ППВ Нове слово, 2009. С. 168–174.

4. Костенко Л. Вибране. К. : Дніпро, 1989. 559 с.

5. Костенко Л. Я повертаюсь. Я вже не буду стоять осторонь // Український тиждень. 2010. 25.12. С.3.
6. Краснова Л. Грані поетичної майстерності Ліни Костенко // Слово і час. 1995. №7. С. 45–53.
7. Куцевол О.М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. К. : Освіта України. 2009. 464 с.
8. Макаров А. Історія – сестра поезії // Українська мова і література в школі. 1980. №10. С. 25.
9. Харкун В. Мистецтво розуміти поезію: спроба аналізу віршів Ліни Костенко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях. 2000. №2. С. 82–87.
10. Тарнашинська Л. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду // Слово і Час. 2005. №6. С. 42–52.

Кротова О.Ю.

студентка магістрантури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ГУМОРИСТИЧНО-СТВЕРДЖУВАЛЬНИЙ ПАФОС ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ С. ОЛІЙНИКА

***Анотація.** У науковому дослідженні представлений гумористично-стверджувальний пафос художніх творів С. Олійника. Акцентовано увагу на тому, що лірика С. Олійника, істотно доповнюючи наше уявлення про художню творчість поета, надає їй осяжнішого звучання і ще помітніше виявляє його здобутки в сатирико-гумористичній поезії.*

***Ключові слова:** гумор, сатира, пафос, сатирико-гумористична поезія, гумореска.*

Серед відомих поетів-гумористів ХХ століття титул майстра сміху належить українському митцю С. Олійникові. Письменник завжди був улюбленцем публіки, його творами захоплювалися та насолоджувалися. Його праці були сповнені життєвості, актуальності, ідейності та художності. Вірші С. Олійника сповнені жагою до життя, войовничістю, наступальністю, нерідко з викриттям негативних вад людини. С. Олійник відносився до тієї творчої інтелігенції, яка робила вагомий внесок у загальнопартійну, загальнонародну справу будівництва справжнього суспільства.